

Nieuwsbrief Suggnomè

Jaargang 2, nr. 3

20 augustus 2001

Verantw. Uitg:
Frederik Bullens
Bondgenotenlaan 150/1
3000 LEUVEN
Tel: 016/22 63 88
Fax: 016/22 74 82
Bank: 736-0001066-63
E-mail: suggnome@wdl.be

VAN DE REDACTIE

In dit nummer:

<i>Van de redactie</i>	1
<i>Een aanbod herstelbemiddeling toevallig/buitenkans of basisrecht?</i>	3
<i>Interview met hoofdinspecteur André Sente van de politiezone Leuven</i>	7
<i>Herstelbemiddeling beken vanuit de fundie de justitieassistent slachtofferanthod</i>	9
<i>Het ideale bemiddelingsdossier</i>	11
<i>Herstelbemiddeling in de fase van de strafuitvoering enkele beschouwingen van de PSD Haagstraten</i>	12
<i>Verslagsamenspraak 15 juni 2001</i>	14
<i>Boekbespreking</i>	17
<i>Goed om weten</i>	19
<i>Samenspraak 1 oktober 2001</i>	23

Vakantie of niet, gedachten waaien aan en af. De zeebries blaast ze leven in en de golven wiegen ze gemoedelijk in de richting van het rustverlangende hoofd. Op het heetst van de dag blaast de zon de ideeën op en herbergt de hersenpan veelal gedrochtelijke creaturen. Het is het licht van de wassende maan die ze uiteindelijk tot hun ware proporties herleidt.

U hebt het reeds begrepen: dit redactioneel voorwoord kreeg gestalte gedurende de laatste dagen van het zomerverlof. Terwijl mijn plaatselijke 'lotgenoten' zich de verkoeling van de Middellandse Zee lieten welgevallen, zocht ik de schaduwkant op en schreef in het gesmaakte gezelschap van een fles rode wijn de voorliggende woorden. De welwillende lezer zal mij dan ook de lichtvoetige toon vergeven.

De twijfel of ik wel aangenaam (vakantie)gezelschap ben, zet mij er toe aan mijn hersenspinsels aan het papier toe te vertrouwen en niet als vanouds in de strot te rammen van de medemens die toevallig in mijn buurt verkeert. Want vakantie of niet, ik vraag me wel eens af waar ik zoal mee bezig ben. Ik vermoed dat ik hierin niet van u verschil. De vraag is echter wie op de existentiële speculatie van een ander zit te wachten. Mij kostte het nogal wat tijd om dit te beseffen. Dat u deze woorden onder ogen krijgt, heeft dan ook alles te maken met de twijfel of ze wel bijdragen tot het algemeen vertier dat vandaag de dag de norm is, alsof het elke

dag vakantie behoort te zijn. Mijn redenering is namelijk van een ontroerende eenvoud: ik kan uw werkdag vergallen, maar evengoed wordt u betaald. De vakantietijd kost daarentegen handenvol geld. En het kan bezwaarlijk ontkend worden dat mijn gezelschap de vakantiedagen mag invullen alsof het vakantie is. Bovendien kan ik mijn aanwezige broeder niet over het hoofd zien. Omdat hij van nature een realist is, maar niet in het minst omwille van de weerspiegeling hiervan in zijn lichaamsbouw waardoor hij tweemaal zo breed is als ik. Dit laatste vergemakkelijkt altijd een keuze, dat spreekt voor zich. Onze ontvlambaarheid is namelijk even groot en ik hoed mij ervoor het uitblijven van de Voltooiing van Alle Dingen te berde te brengen. Gelukkig biedt Suggnomè een oplossing. Aangezien de deadline van het voorwoord eergisteren verstreek, kan ik het onderwerp van de nieuwsbrief aangrijpen om mijn gedachten in een richting te leiden die mijn voortbestaan niet op de helling zet. Misschien is de mens toch bestemd om te werken?

Zoals u weet, bestaat toeval niet en raakt het onderwerp van de nieuwsbrief dan ook de kern van de zaak. De selectie van de dossiers die in aanmerking komen voor herstelbemiddeling behelst immers het wezenlijke van het herstelbemiddelingsproject. Indien het niet zo ongelukkig zou overkomen, zou ik zelfs spreken van de onontbeerlijke mest voor het boompje genaamd Suggnomè. In ieder geval zult u mij niet zo snel be-

trappen op het in de mond nemen van woorden als 'core business'.

Als werknemer van Suggnomè zou ik nu een vurig be-
toog moeten afsteken over de nood aan bemiddeling
in alle strafrechtelijke dossiers, zeg gerust: in alle
menselijke aangelegenheden. Vakantie bestaat immers
enkel bij gratie van werkgelegenheid. Maar als ik deze
gedachte consequent doortrek, wordt de opdracht van
Suggnomè ondraaglijk zwaar. Gisterennacht ver-
schrompelde dit beeld gelukkig in het heldere maan-
licht en prevelden de golven dat het leven vroeger ook
zonder professionele bemiddelaars zijn gang ging, ook
zonder mensen, sterker nog, ook zonder mij. Onbeant-
woord bleef wel de vraag of het leven ook zo mooi
was.

Maar we hadden het over de dossierselectie. Me dunkt
stemt de selectie nu eens hoopvol en leidt ze dan weer
tot diepe wanhoop. Laten we voor de verandering de
zaken eens op hun kop zetten (het is tenslotte vakant-
ie) en die hoop eens van dichtbij in de ogen kijken.

De laatste weken spookt Manu Chao onafgebroken in
mijn hoofd, zingend dat hoop het enige is wat een
mens rest in deze barre tijden waar optimisme niet
langer op zijn plaats is. Sinds ik een ongeëvenaard
concert van de man mocht meemaken, ben ik hiervan
meer dan ooit overtuigd en loop ik als levende weg-
wijzer rond, in een kleurrijke T-shirt waarop het niet
mis te verstane woord 'esperanza' prijkt. Wie beschul-
digt me van doemdenkerij en zwartgalligheid? Noch-
tans waarschuwde een boek mij de afgelopen dagen
voor die hoop en fluisterde de schrijver mij in het oor
dat hoop berusting is. Dat we moeten revolteren en
wel door 'neen' te zeggen. Dat dit 'neen' ons tot mens
maakt in diezelfde barre tijden. (Onderwijl proberen
een populair coördinator te zijn, zit er niet in, dat be-
grijpt een kind.) En hoewel de ervaringen van de be-
middelaars mij steeds meer in de noodzaak van de
herstelbemiddeling doen geloven, zie ik de mensen el-
kaar de eerste jaren nog niet spontaan in de armen val-
len in het kader van de grote verzoening. Met of zon-
der bemiddeling. Ik besloot dan ook dat enkel een
hoop die zeer dicht aanleunt bij de wanhoop een uit-
komst kan bieden. Verklaren kan ik het niet. Maar het
nachtelijk, onverschillig ruisen van de zee leek deze
conclusie te bevestigen.

Maar wie ligt aan de basis van deze (wan)hoop waar
het de dossierselectie betreft? Er is die zenuwtrek die
de kin steevast in de richting van het parket omhoog
duwt. En overdag lijkt het ook zo eenvoudig te zijn.

Al te vaak wordt op die wijze een vijand gecreëerd
waartegen we dan ook met alle kracht ten strijde kun-
nen trekken. Maar in het aangezicht van de volle maan
blijken er vragen te zijn waar niet op 1, 2, 3 een ant-
woord voorhanden is. Ik verwijs hiervoor graag naar
de teksten in de nieuwsbrief en in het bijzonder naar
het inleidend artikel van Rika Jacobs, bemiddelaar te
Brugge. In het land van de wijn blijkt de grond onder
de voeten dan ook een bierkaai te zijn, lijkt de vijand
verdacht veel op een windmolen en prikt de splinter
van het reductionisme in de ogen. De tranen die hier-
door het oog ontspringen, stemmen tot een poëtische
overpeinzing. Is de relatie tussen het parket en de an-
dere partijen van de rechtsbedeling niet zoals een hu-
welijk? Waarbij, zo kan ik mij voorstellen, de man de
vrouw op gezette tijdstippen de kop wil inslaan maar
daar uiteindelijk vanaf ziet 'want tussen droom en
daad staan wetten in de weg en praktische bezwaren'.
Staat u mij toe ook de derde reden in herinnering te
brengen die mannen voor een dergelijke onvergeeflij-
ke misdaad behoedt, maar die veelal over het hoofd
wordt gezien (hetgeen ernstig afbreuk doet aan de
woorden van Elsschot). Namelijk: 'ook de weemoe-
digheid, die niemand kan verklaren en die des avonds
komt wanneer men slapen gaat'.

Want zoals het huwelijk geen geïsoleerd feest is, zo is
er meer tussen de gerechtelijke hemel en aarde dan
parket en bemiddelaars. Het lijkt op het eerste zicht
dan ook hoogmoedig van een veezetweetje om in een
moment van zinsverbijstering in haar statuten te
schrijven dat ze de samenleving en de rechtsbedeling
zal humaniseren door middel van herstelbemiddeling.
Want laten we wel wezen: wie de mensen ooit gade-
geslagen heeft, verzint het toch niet om te pleiten voor
een humane samenleving of rechtsbedeling? Waar het
daarentegen op aankomt, is elkeen die betrokken is bij
de strafrechtsbedeling te stimuleren verantwoordelijk-
heid op te nemen. Dus dader en slachtoffer, maar ook
magistratuur, advocatuur, dader- en slachtofferhulp,...
Niet enkel het parket kan immers zorgen voor een toe-
voer van dossiers. En niet enkel bemiddelaars kunnen
de beginselen van de bemiddeling in de praktijk bren-
gen. Want als het klopt dat waar er geen sprake is van
een complete overheersing, er sprake is van machts-
verhoudingen, dan biedt het strafproces een speel-
ruimte en impliceert het een gedeelde verantwoorde-
lijkheid. Dat bemiddelaars hier door middel van indi-
viduele én structurele bemiddeling een belangrijke rol
kunnen spelen in de goede gang van de strafrechtsbe-
deling, daar ben ik rotsvast van overtuigd. Dat ze in
hun vrije tijd gewichten moeten heffen om op Atlas te
gelijken, daar geloof ik niet in. Elkeen die de aard-
kloot justitie op de schouders van de bemiddelaars (of

het parket) legt, maakt de handen vrij om ze te wassen in de onschuld, maar meer ook niet.

Want het is reeds eerder geschreven, doch het blijft verbazen: de mensen maken zelden gebruik van de vrijheden die ze hebben, maar eisen die vrijheden op die ze niet hebben. Ze hebben vrijheid van denken, ze eisen vrijheid van meningsuiting. Ze hebben vrijheid van handelen, ze eisen de vrijheid om het systeem te veranderen. Sinds ik las dat je argwanend moet kijken naar wie weigert zijn buurman te helpen omdat hij hiermee niet de hele mensheid kan redden, kijk ik niet alleen anders in de spiegel maar huiver ik tevens van elke herorganisatie op basis van een zoveelste nieuwe theorie. Men stapelt reflectie op reflectie en bewijst wit maar tegelijkertijd ook zwart. Veel geblaat, dat wel, maar welk schaap neemt ooit zelf het scheermes ter hand? Welk ander effect kweken we op die manier dan het gelaten afwachten van hoe de zaken uitdraaien en het 'zie je wel' ontlokken wanneer iemand die iets doet andere gevolgen teweegbrengt dan gepland. Doch altijd zullen er zaken mislopen, simpelweg omdat we nu eenmaal met mensen werken. Moeten we daarom boodschappers en boodschappen zomaar overhoop schieten? Verdienen fouten, wanneer ze goede bedoelingen zijn die niet in daden werden omgezet, niet eerder een aanmoediging dan een afstraffing?

Maar 's nachts verbleken bovenstaande woorden en voel ik de angst die het 'neen' zeggen met zich meebrengt. Stijgt de wanhoop naar de keel en word ik voor de zoveelste keer verpletterd onder de idee dat wat ik doe niets te betekenen heeft en slechts het effect heeft van een druppel op een hete plaat. Maar de volle maan glimlacht hoopvol en de zee troost zachtjes, fluisterend dat ik slechts een druppel ben en de wereld een hete plaat is.

Wanneer u mij tegenkomt, zal ik u ongetwijfeld toespreken in de argumenten van de dag, want de vakantie zit er definitief op. Doch hoop ik dat enkele van deze nachtelijke overpeinzingen bij u mogen insluimeren en ooit op een zomerse avond tot leven komen.

Frederik BULLENS, coördinator Suggnomè.

Een aanbod herstelbemiddeling: toevalstreffer/ buitenkans of basisrecht?

Inleiding

In dit artikel wensen we stil te staan bij de criteria die gehanteerd worden bij het verwijzen en selecteren van dossiers voor herstelbemiddeling. Er zijn de zogenaamd "objectieve" criteria (cfr. infra), waarover iedereen het eens is. Daarnaast stellen we echter vast dat er nogal eens opportuniteitsoverwegingen aan de orde zijn. Soms worden ze duidelijk geformuleerd, vaker echter blijven ze onuitgesproken. Bieden de objectieve criteria voldoende houvast of worden ze verdrongen door meer subjectieve elementen?

Duidelijkheid hierover is van belang in het licht van de toekomstige verwettelijking van herstelbemiddeling. Er dient m.a.w. een antwoord te komen op de vraag of een bemiddelingsaanbod een basisrecht kan zijn van elkeen die als dader of slachtoffer met de justitie in aanraking komt. Of dienen daarentegen de objectieve criteria in het licht van één of andere opportuniteit verder verfijnd of uitgebreid te worden? Of dient er nagegaan te worden of sommige instanties niet beter geplaatst zijn om te bepalen welke zaken wel of niet in aanmerking kunnen komen voor een bemiddelingsaanbod?

De huidige praktijk

De diverse projecten herstelbemiddeling in Vlaanderen streven er naar een zo ruim mogelijk aanbod te formuleren in een veelheid van dossiers. Samenwerkingsprotocollen werden afgesloten, en diverse partijen kregen een initiatiefrecht om dossiers voor te stellen voor een dader-slachtofferbemiddeling.

Op verschillende niveau's werden - met het oog op een bemiddelingsaanbod - criteria ontwikkeld voor de selectie van dossiers.

Zo is het evident dat er een dader gekend is. Deze moet de feiten bovendien (minstens gedeeltelijk) bekennen. Daarnaast moet er ook een slachtoffer zijn dat aanwijsbare schade heeft. Dit slachtoffer is bij voorkeur een natuurlijk persoon, ook al is een rechtspersoon geen uitsluitingscriterium. Tot zover de gemeenschappelijke "objectieve" criteria.

Naargelang de werksoort (herstelbemiddeling op po-

litieniveau, herstelbemiddeling voor minderjarigen, herstelbemiddeling voor meerderjarigen, herstelbemiddeling in de fase van de strafuitvoering,...) worden deze criteria verfijnd. Zo geldt voor het project herstelbemiddeling voor meerderjarigen het criterium dat de feiten voldoende ernstig moeten zijn, dat ze m. a.w. dagvaardingswaardig zijn.

Met uitzondering van de herstelbemiddelaars in de fase van de strafuitvoering, werken de bemiddelaars op mandaat van het parket, in die dossiers die hen voorgelegd worden door de verwijzers. Deze verwijzers zijn in eerste instantie parketmagistraten en onderzoeks- / jeugdrechters. Niettegenstaande de partijen zelf en "derden" (in casu de hulpverleners aan daders en slachtoffers, advocaten, justitieassistenten, ...) ook een initiatiefrecht hebben om een bemiddeling te vragen, gebeurt dit thans eerder uitzonderlijk.

De voorgelegde dossiers worden ingelezen en de bemiddelaar gaat op zoek naar de formeel vastgelegde criteria, nl. een gekende dader die de feiten bekend, een aanwijsbaar slachtoffer, (dagvaardingswaardige feiten). Als het dossier aan deze criteria voldoet, komt het in aanmerking voor een bemiddelingsaanbod. Zo simpel lijkt het.

Filters in het kader van het bemiddelingsaanbod

Menig bemiddelaar zal wel eens een aantal afwegingen gemaakt hebben, of bij verwijzers of bij zichzelf op weerstanden zijn gebotst.

Enkele knelpunten: is het wenselijk een aanbod te formuleren in elk dossier dat aan de criteria voldoet, ongeacht de aard der feiten? In hoeverre dient rekening gehouden te worden met aanwijzingen in het dossier? Wat is het meest geschikte tijdstip om een aanbod te formuleren? Welke is de minimumleeftijd om te bemiddelen: aan daderkant, aan slachtofferkant?

De eerste filter met betrekking tot het bemiddelingsaanbod is te situeren bij de *verwijzers*. Bij de justitiële instanties kunnen bezwaren gelden zoals *de stand van het onderzoek* en de onduidelijkheid over de verdere justitiële afhandeling die men aan het dossier wenst te geven.

In sommige dossiers wordt echter expliciet geformuleerd dat het wenselijk is dat de schade wordt vergoed, terwijl dit in andere dossiers niet aan de orde is. Ook afwegingen in de aard van een kans die al dan niet geboden wordt aan een dader, spelen een rol. Bij deze verwijzende instantie ligt het vertrekpunt bij een dos-

sier dat bestaat op naam van een dader. Van een gelijkwaardigheid van dader en slachtoffer inzake de wenselijkheid van een bemiddelingsaanbod kan men nog niet spreken.

De *bemiddelaar* is de tweede filter. Zijn *bekendheid* met één der partijen kan een argument zijn om een dossier niet op te nemen. Dit lijkt een evidentie voor zover de bekende een bloed- of aanverwant is, een naaste buur is of tot de persoonlijke vriendenkring behoort. Deze problematiek is op te lossen door het dossier te laten opnemen door een collega herstelbemiddelaar, voor zover deze er tenminste is. Het ligt al een stuk moeilijker als de bekendheid net iets verder af ligt. Kan de bemiddelaar dit dan niet bij partijen problematiseren en een beslissing bij hen leggen?

Daarnaast is er de *hanteerbaarheid* van het dossier. Kan de bemiddelaar echter ertoe besluiten een dossier niet op te nemen omwille van de *complexiteit*: omwille van de technische kant ervan (bijvoorbeeld bij complexe schade), omwille van het aantal partijen (bijvoorbeeld meerdere daders al dan niet gecombineerd met meerdere slachtoffers), omwille van de omvang van het aantal misdrijven in het dossier; omwille van de regionale spreiding van partijen over de grenzen van het arrondissement (of over de landsgrenzen) heen; of omwille van de taalkeuze van partijen.

Ook overwegingen rond de *zinnelijkheid* zijn aan de orde: soms zijn er in het dossier sporen te vinden van een regeling voor materiële schade binnen een APA (autonome politieke afhandeling), soms vermeldt het proces-verbaal dat een slachtoffer geen verwachtingen heeft met betrekking tot een schadevergoeding. Daarnaast stelt zich geregeld de problematiek van insolventie. Kan een voorondersteld gebrek aan herstel mogelijkheden een reden zijn om een dossier niet op te nemen?

De bemiddelaar kan ook een dusdanige aversie hebben tegenover welbepaalde feiten dat de bemiddeling, omwille van zijn *eigen belevingsrealiteit*, niet werkbaar is. Kan een aanbod dan een neutrale opstelling garanderen?

Een derde filter ligt in het *dossier*.

Men kan zich de vraag stellen of alle *misdrijven* die aan de criteria voldoen, in aanmerking komen. Zijn sommige dossiers bij voorbaat meer of minder geschikt? Is het zinvol te bemiddelen in milieudelicten, fraudedossiers, ... waar de benadeelde partij de ge-

meenschap is?

Is het wenselijk een bemiddeling op te zetten in stalkingdossiers, waarbij het gevaar bestaat dat de stalker de bemiddeling aanwendt om zijn slachtoffer verder te treffen?

Wat met feiten als verkrachting en incest? Of levensdelicten? Is het mogelijk te bemiddelen in dossiers die een afhandeling zullen krijgen voor het Assisenhof?

Bemiddelaars ondervinden nogal eens externe weerstanden om in deze dossiers een aanbod te doen. "Derden" wijzen dan op een risico op secundaire victimisering, in de aard van "het slachtoffer wenst niet (opnieuw) geconfronteerd te worden met de feiten / met de dader" of "het slachtoffer is er nog niet aan toe" of bedenkingen in de aard van "er valt weinig te herstellen".

Anderzijds maken ook de bemiddelaars (vaak vanuit bekommernissen voor het slachtoffer) de reflectie of het gepast is *op dat ogenblik* een aanbod te formuleren. Het is immers moeilijk in te schatten of en op welk ogenblik partijen open staan voor een aanbod, en dit geldt zowel voor daders als voor slachtoffers. Beiden moeten immers eerst de gelegenheid krijgen om in de rol van "slachtoffer" te kruipen. Het bemiddelingsaanbod daarentegen zit gevangen binnen de wetmatigheden van de justitiële afhandeling, die zeer verscheiden is. Soms moet het aanbod gewoon op dat moment kunnen gebeuren, gezien de afhandeling voor de rechtbank nakend is.

Het dossier geeft soms aanwijzingen over de *partijen*: over persoonskenmerken, over de persoonlijkheid van de dader, (sporadisch ook over de persoonlijkheid van het slachtoffer), over het oplossingspotentieel, over relevante derden. Ook deze karakteristieken roepen overwegingen op rond de opportuniteit van een bemiddelingsaanbod.

Aan wie kan een bemiddelingsaanbod worden gedaan? Deze vraag betreft met andere woorden de *aanspreekbaarheid*. Kan een bemiddeling opgezet worden met een anderstalige, waar het dossier melding maakt van communicatieproblemen?

Kan een illegale vluchteling in voorlopige hechtenis worden aangesproken?

Idem dito wat betreft een mentaal gehandicapte, een socio- / psychopaat, een kind van acht jaar, een nabestaande van een misdrijfpleger in een levensdelict..?

Als er in dossiers afwegingen gemaakt worden over de wenselijkheid van een bemiddelingsaanbod ligt het vertrekpunt van de analyse dan niet vaak bij *veronderstelde* reacties aan slachtofferzijde? Hebben derden niet vooral een beschermende reflex, waarbij men slachtoffers a.h.w. wil hoeden voor elke "confrontatie" met de dader? Wordt er wel rekening gehouden met het feit dat slachtoffers zelf vragen en / of verwachtingen kunnen hebben m.b.t. het misdrijf en de dader? Worden eventuele behoeften niet te vaak gereduceerd tot voornamelijk financiële noden? Hoe ernstiger de feiten zijn, hoe meer weerstanden vastgesteld worden. Bij lichtere feiten daarentegen wordt deze toetsing niet gemaakt, terwijl deze evenzeer een hele problematiek kunnen uitlokken.

De bezwaren aan daderkant zijn vaker opportuniteitsoverwegingen: verdient deze persoon een bemiddeling, heeft hij mogelijkheden om "te betalen", zal hij het slachtoffer niet te slim af willen zijn en alleen maar uit eigenbelang aan de bemiddeling participeren?

Resultaatsgericht denken als bron van weerstand

Veel weerstanden hebben mijns inziens te maken met het feit dat men een bepaald idee heeft van wat de herstelbemiddeling wel zou moeten zijn. Men heeft dan vooral oog voor een eindresultaat, namelijk een mogelijkheid tot / behoefte aan herstel, hetzij in materiële zin, hetzij in immateriële zin, of beide, terwijl men voorbij gaat aan de essentie, namelijk de vragen / behoeften van partijen ten aanzien van elkaar en het communicatieproces dat daartoe opgezet wordt (en dat misschien leidt tot herstel).

Welke invulling willen de partijen zelf aan herstelbemiddeling geven? Vertrekt men vanuit een minimalistische visie, waarbij het aanbod herstelbemiddeling gedefinieerd wordt als een gelegenheid die aan partijen geboden wordt om over het gebeuren te communiceren (weliswaar met het oog op herstel) dan zullen veel partijen zich hierop kunnen / willen inschrijven.

Opteert men integendeel voor een maximalistische visie, met nadruk op het bereiken van een resultaat, zijnde herstel, dan zal men bij heel wat misdrijven, inzonderheid de zware geweldsmisdrijven, heel wat weerstanden ervaren.

Naar een recht op bemiddeling?

Als alle genoemde selectiemechanismen zouden verdisconteerd worden, is de kans dat iemand effectief van een aanbod kan genieten, vrij gering. Toch pleiten de ervaringen, zelfs in moeilijke dossiers, voor een zo ruim mogelijk aanbod.

Als men vertrekt van een gelijkwaardigheid van partijen, in casu dader en slachtoffer, dan kunnen er, met uitzondering van de stand van het onderzoek, geen bezwaren zijn om bemiddeling aan te bieden in alle dossiers die aan de criteria voldoen.

Sommigen zullen geen behoefte hebben aan een aanbod, voor anderen zal een bemiddeling om één of andere reden op niets uitlopen, nog anderen zullen genoegdoening ervaren met een van de antwoorden die er van de andere partij kwamen, of met de schaderegeling, en voor een aantal partijen zal door de bemiddeling de kloof tussen dader, slachtoffer en gemeenschap wat meer gedicht worden.

Dient er daarom niet fundamenteel gepleit te worden voor een recht op bemiddeling, voor zowel dader als slachtoffer, ongeacht Dient het antwoord op de invulling van de "herstelbemiddeling" niet veeleer gegeven te worden door partijen zelf? Zijn zij niet de best geplaatsten om te oordelen over de gepastheid van het aanbod, om zich in te schrijven in de bemiddeling en gebruik te maken van het aanwezige oplossingspotentieel, om eventueel zelf te zoeken naar relevante derden die in de bemiddeling kunnen betrokken worden, om de definitie van herstel te formuleren?

Als we hiervan uitgaan is het best mogelijk dat er een bemiddeling wordt opgezet met een kind (voor zover de burgerlijk verantwoordelijke er tenminste geen bezwaar tegen heeft) of met een mentaal gehandicapte. Het komt aan de bemiddelaar toe de situatie te verkennen en te communiceren op het niveau van de partijen. Zo kan ook beluisterd worden welke behoeften er leven bij een psychopaat en zijn benadeelden, en kan een bemiddelingsproces eventueel opgestart worden, voor zover de dingen door de bemiddelaar maar gekaderd worden. Is het immers niet altijd zijn opdracht om te waken over de billijkheid binnen het bemiddelingsgebeuren?

Als we uitgaan van een basisrecht op bemiddeling, zou dit betekenen dat de bemiddelaar streeft naar een zo ruim mogelijk aanbod, binnen de grenzen van zijn kun-

nen. Wat betekent dit voor de rol die dan moet worden toebedeeld aan de herstelbemiddelaar? Over welke kwaliteiten dient hij te beschikken om te kunnen reageren op de veelheid van problemen? Is hij alleen maar de voorzichtige pendelaar tussen partijen of iemand die van alle markten thuis moet zijn (diplomaat, bewaker van de billijkheid, redacteur, vertaler, hulpverlener, ...). Blijft hij mens of wordt hij supermens?

Besluit

Het zal de lezer wel duidelijk geworden zijn dat er veel meer vragen zijn dan antwoorden. Deze maken de opdracht boeiend, maar vragen toch om een antwoord binnen een wettelijke regeling en gedeeltelijk ook binnen een in voorbereiding zijnde deontologie van de bemiddelaar.

Rika JACOBS

Herstelbemiddelaar voor meerderjarigen
Bemiddelingsdienst arrondissement Brugge.

Interview met hoofdinspecteur André Sente van de politiezone Leuven

Wie is hoofdinspecteur André Sente?

Ik ben binnen het politiekorps hoofdinspecteur en dispatcher. Ik heb de leiding over de interventieploegen en dit voor een aantal wachtdiensten. Deze functie is er gekomen naar aanleiding van de politiehervormingen en bij het aantreden van de nieuwe hoofdcommissaris, Dhr. Michiels. Het korps werd gedeeltelijk hervormd, er werden afdelingen herschikt en « dispatching » werd een nieuwe functie voor de interventiediensten. Constant zijn er vier teams en vandaag de dag zijn het altijd dezelfde agenten die de interventies doen.

Wat verstaat u onder 'dispatching'?

Het betreft een controle ten aanzien van de processen-verbaal die afgewerkt worden. Op het moment van dispatching hebben we inzake schadebemiddeling de mogelijkheid om bij te sturen, namelijk wanneer een zaak nog niet werd doorgestuurd naar de bemiddeling door de agent zelf.

Alle processen-verbaal komen in een bepaalde wachtdienst terecht bij een bepaalde dispatcher. Ik heb zes collega's die dezelfde taak vervullen. Op dat moment kunnen wij de processen-verbaal doorsturen voor bemiddeling. Los van het feit of men dit al dan niet heeft gevraagd bij de betrokkenen. Het gebeurt dat er bijvoorbeeld niets gevraagd werd in verband met schadebemiddeling, maar dat je wel duidelijk merkt dat het zou kunnen. We hoeven hiervoor niet noodzakelijk bijkomende verhoren uit te voeren.

Gebeurt de bijsturing frequent?

Ikzelf zend persoonlijk nogal makkelijk dossiers door. Nochtans merk ik dat mijn collega's achteraf minder bijsturen wat betreft het doorverwijzen van dossiers naar de bemiddelingsdienst.

Welke dossiers worden het meest doorgestuurd

naar de bemiddelingsdienst?

De dossiers die naar mijn mening het makkelijkst doorstromen naar schadebemiddeling zijn deze wanneer slachtoffer en verdachte op nagenoeg dezelfde dag verhoord en dus met elkaar in verband gebracht kunnen worden. De agenten kunnen dan duidelijk de link maken en het nut van een schadebemiddeling daaraan koppelen. Daarentegen leggen agenten veel minder de link naar het doorverwijzen van een dossier naar de bemiddelingsdienst wanneer men een verdachte pas een geruime tijd na de klacht en het verhoor van de benadeelde kan aanbrenge. Dan kunnen wij, als dispatcher, bijsturen en het dossier alsnog doorverwijzen.

Er zijn duidelijke afspraken tussen het parket, de politiediensten en de bemiddelingsdienst aangaande de criteria waaraan een dossier dient te voldoen om in aanmerking te komen voor bemiddeling (gekende en bekende dader, slachtoffer en schade). Wanneer u de processen-verbaal doorneemt, zijn er dan bepaalde aspecten die deze criteria versterken, waardoor u sneller geneigd zal zijn om een dossier door te sturen? Zijn er aspecten die de criteria afzwakken en waardoor u een dossier eerder niet zou doorsturen naar de bemiddelingsdienst?

Neen, voor mij persoonlijk niet. Al de dossiers die aan de criteria voldoen komen in aanmerking. Ik vind dat iedereen de kans moet krijgen om via een bemiddeling naar een oplossing te zoeken en dat we niet moeten beoordelen om één of andere reden die bijkomend is of het dossier in aanmerking komt voor schadebemiddeling. Dat mag voor politie eigenlijk geen rol spelen. Vanuit een politiedienst dient men de dossiers vanuit één en dezelfde lijn te benaderen. Voldoet een dossier aan de criteria, dan dient dit doorgezonden te worden naar de bemiddelingdienst. Daar kan men proberen om tot een schaderegeling te komen. Als het aanbod niet gebeurt, krijgt een persoon ook de kans niet. Tenzij dat er nadien nog een doorsturing van het dossier door het parket zou gebeuren, maar hier hebben wij geen zicht op. De verdachte kan bijvoorbeeld in eerste instantie te kennen geven niet bereid te zijn mee te

werken aan een bemiddeling en enkele weken later toch van mening veranderen.

En in de praktijk?

De drie criteria waaraan een dossier dient te voldoen om het naar de bemiddelingsdienst door te sturen, blijken voor een aantal mensen te vaag te zijn. Te vaag, in die zin, dat ze het zouden moeten kunnen koppelen aan voorbeelden, aan feiten.

In de praktijk worden de dossiers waarin de feiten gepleegd werden door illegalen niet doorgestuurd. Men weet immers dat die persoon na verloop van tijd niet meer in België zal verblijven. In deze dossiers hebben we geen mogelijkheden om deze binnen korte tijd af te handelen en kan de schaderegeling naar de slachtoffers toe niet geregeld worden. Ook de winkeldiefstallen worden niet doorgestuurd. Deze worden onmiddellijk geregeld ter plaatse, de goederen worden vergoed of teruggegeven. Deze dossiers behoren naar mijn mening echter evengoed tot schaderegeling, maar worden niet opgenomen binnen die statistieken.

Naar mijn aanvoelen zijn het de oudere agenten die vaker dossiers verwijzen naar de bemiddelingsdienst. De jongere agenten dienen ermee vertrouwd te raken en dit gebeurt voornamelijk op het terrein. Zij krijgen wel informatie tijdens hun opleiding, maar dader en slachtoffer samenbrengen lijkt niet zo evident voor jongere agenten. Daar moeten ze dan ook een stuk in begeleid worden. In de praktijk zijn er waarschijnlijk ook heel wat vooroordelen bij de agenten. Bijvoorbeeld wanneer een verdachte reeds langer gekend is en de agent meent dat die persoon geen verantwoordelijkheid zal opnemen. Persoonlijk vind ik dat men deze vooroordelen opzij dient te zetten. Het slachtoffer is immers telkens iemand anders (behalve uiteraard bij bijvoorbeeld burenc conflicten), waardoor men mijns inziens verplicht is die dossiers door te sturen wanneer ze aan de criteria voldoen.

In enkele zeer extreme gevallen komen feiten niet in aanmerking voor bemiddeling, hoewel ze wel voldoen aan de objectieve criteria. Wanneer bijvoorbeeld het bedrag van de schade duidelijk te hoog zou zijn naar de verdachte toe. Of wanneer een verdachte opzettelijk een nieuw voertuig vernietigt en daar voor honderdduizenden franken schade aan veroor-

zaakt. Meestal worden ook zaken doorverwezen die binnen een redelijke termijn kunnen afgehandeld worden. Zaken die een afhandeling vragen op langere termijn, zouden nochtans ook in aanmerking moeten komen. De dader zou een soort lening kunnen afsluiten om zo toch de benadeelde te kunnen vergoeden. In het kader van dossiers met meerdere slachtoffers (bijvoorbeeld vandalisme op verschillende wagens) kan het bedrag ook serieus oplopen en gaat men toch al naar een zwaardere schadebemiddeling. Ook deze dossiers worden naar mijn aanvoelen minder snel doorgestuurd vanwege de complexiteit en de hoge bedragen.

Het is ook niet altijd mogelijk om dossiers vanuit de eerste lijn door te sturen naar de bemiddelingsdienst. Wat bijvoorbeeld niet kan en wat wel mogelijk zou moeten zijn, is dat er in het geval van een mogelijkheid tot schaderegeling vanuit de interventiediensten een onderzoek door externe politiediensten wordt gedaan. Wanneer de verdachte in een aangrenzende gemeente woont, zou er bijvoorbeeld samenwerking moeten zijn tussen de twee politiediensten. Deze samenwerking is er momenteel nog niet, aangezien het bemiddelingsproject op politieniveau beperkt is tot de ruime omgeving van de stad Leuven. We zijn wel in de mogelijkheid om de verdachte uit te nodigen, maar door de druk van het aantal interventies is deze mogelijkheid niet steeds realiseerbaar.

Zijn er nog andere moeilijkheden die u op het terrein ondervindt?

In onze interventiedienst zijn er een aantal zaken die we niet in het geheel afhandelen en die naar de opsporingsdiensten gaan. Van daaruit denk ik dat er nog weinig zaken naar schadebemiddeling worden doorverwezen. Ik ben van mening dat we ook in zwaardere dossiers zouden kunnen doorverwijzen naar schadebemiddeling.

Een andere zwakke schakel in het doorverwijzingsgebeuren is dat men tevens een stuk zicht zou moeten hebben op de sociale toestand van verdachten en wat hun mogelijkheden zijn. Als je bijvoorbeeld weet wat de inkomsten van iemand zijn, tot wat iemand bereid is en wat zijn mogelijkheden zijn, kan je veel vlugger tot een bemiddeling komen. Of juist niet. Want ik denk dat heel veel mensen in hun mogelijkheden begrensd zijn bijvoorbeeld door schulden of door familiale problemen. Wat je uiteraard niet in de hand hebt en waardoor er zich een verschillende afhandeling

voordoet, waardoor het gerechtelijk apparaat op twee snelheden dreigt te werken. Je hebt immers diegene die kan betalen en die eigenlijk bevoordeeld is ten aanzien van een persoon die dit niet kan. Maar daar hebben wij als politiediensten geen vat op. Naar mijn mening moet iemand, wanneer hij bijvoorbeeld aangeeft binnen een jaar zijn schulden afgelost te zullen hebben en dan wel in de mogelijkheid zal zijn om de benadeelde te vergoeden, ook de kans krijgen om dit te doen. Dit gaat nog op veel vlakken de mist in, want zulke mensen krijgen naar mijn aanvoelen die kans niet meer.

Hoe kan de doorverwijzing naar de bemiddelingsdienst gestimuleerd worden?

Het activeren van de samenwerking tussen interventieagent en wijkagent is eigenlijk het ideale in gevallen van schadebemiddeling. De interventieploeg kan de wijkagent aanspreken om reeds op voorhand te bemiddelen en te kijken of men tot een schaderegeling kan komen. Deze samenwerking stimuleren en activeren lijkt me heel zinvol. Ook het politiekorps kan immers voordeel puren uit de bemiddelingsaanpak. Het oplossingsgericht werken, de bemiddelende rol die politie kan spelen en het effectief komen tot een schadevergoeding kan bijdragen tot een positief beeld van politie bij de bevolking.

Wanneer dit binnen hun mogelijkheden ligt, staat er bovendien niets in de weg dat daders gestimuleerd worden zelf contact op te nemen met het slachtoffer en gezamenlijk de schade te regelen. Maar dit gebeurt weinig. Tenzij bijvoorbeeld wanneer er minderjarigen of jongeren betrokken zijn. Of dat het de ouders zijn die hen stimuleren en vragende partij zijn om tot een regeling te komen. Bijvoorbeeld in het geval een student betrappt wordt bij vandalisme aan voertuigen.

Wanneer u als dispatcher de dossiers selecteert en doorstuurt naar de bemiddelingsdienst, wordt hierover dan nog feedback gegeven aan de agenten die de processen-verbaal hebben opge maakt?

Ik geef dit door of zeg hen dat ik het dossier heb doorverwezen. Daarnaast wordt er ook vanuit de bemiddelingsdienst feedback gegeven, namelijk wanneer een bemiddeling is afgerond. Of zij daar echter interesse voor tonen, is zeer sterk individueel be-

paald.

Wanneer er feedback wordt gegeven, wordt dit gedaan aan de hand van de namen van de partijen. Wanneer daar ook een datum, de feiten, de plaats en het PV-nummer bij vermeld zouden worden, zou dit meer duidelijkheid geven. De agenten maken dan sneller de koppeling.

Natalie VAN PAESSCHEN
Bemiddelingsdienst arrondissement Leuven

Herstelbemiddeling bekeken vanuit de functie als justitie-assistent slachtofferonthaal

“Misdrijven komen veelvuldig voor en een misdrijf kan iedereen overkomen. Slachtoffers en hun verwanten komen in omstandigheden terecht waardoor ze recht hebben op materieel en immaterieel herstel en waardoor ze aandacht en eerbied verdienen van de samenleving in haar geheel. Deze rechten van slachtoffers zijn: het recht op correcte behandeling, op het krijgen en geven van informatie, op juridische bijstand, op herstel van de schade, op hulpverlening en op bescherming en privacy.” (Nationaal Forum voor Slachtofferbeleid en Ministeriële richtlijn slachtofferonthaal)

Als justitieassistenten slachtofferonthaal hebben we sinds de oprichting van onze diensten (1993) een merkbare evolutie meegemaakt op het vlak van slachtofferbejegening. De visie, op de relatie tussen dader-slachtoffer-strafrecht is tevens danig geëvolueerd. Slachtoffers hebben zich immers altijd al vragen gesteld over de dader. “Werd de verdachte aangehouden?” “Mag hij in onze straat komen?” Op dergelijke vragen reageerden magistraten en administratie van het parket wel eens argwanend. Tot dan toe kende men in de fase van het vooronderzoek slechts twee partijen: de onderzoekers en de verdachte. Het slachtoffer kreeg meestal de rol van de bevoorrechte getuige toebedeeld.

Ondertussen kunnen we wel stellen dat er een serieuze mentaliteitsverandering tot stand is gekomen. Slachtoffers hebben via wetsveranderingen, richtlijnen, publieke opinie, een aantal fundamentele rechten verworven. Deze mentaliteitswijziging betekende binnen bepaalde gerechtelijke arrondissementen waarschijnlijk het toegangsticket voor het project herstelbemiddeling.

Toch kunnen we de behoefte, de vragen en bedenkingen van slachtoffers niet beperken tot een nood aan informatie en bijstand. Herstel voor het slachtoffer gaat veel verder dan dat. Wij gaan er dan ook van uit dat herstelbemiddeling zich in eerste instantie deze betrachting tot doel stelt.

Bij de selectie van dossiers die in aanmerking komen voor herstelbemiddeling lijkt het ons dat als eerste uitgangspunt elke situatie individueel dient bekeken te worden. De aard van het misdrijf kan als criterium worden weerhouden. Toch komt het ons voor dat de bereidheid en de behoefte van het slachtoffer om aan de procedure mee te werken voornamelijk zal afhangen van de verwerking en de persoonlijkheid van de specifieke persoon.

In die zin lijkt herstelbemiddeling naar ons aanvoelen evidentier in die gevallen waar het slachtoffer het misdrijf overleefd heeft. In die dossiers kunnen de rechtstreeks betrokken partijen tot interactie komen. Wanneer het een levensdelict betreft ligt alles veel delicaat. Herstel voor nabestaanden is dan heel relatief gezien het definitief verlies van een dierbare. Wanneer de procedure in een dergelijke situatie toch opgestart wordt zullen totaal andere klemtonen binnen de aanpak van de bemiddeling gelegd dienen te worden.

Ondanks het feit dat wij overtuigd zijn van het belang van herstel en herstelbemiddeling menen wij ook dat slachtoffers de kans moeten krijgen om hun boosheid om wat hen is overkomen te uiten en om boos te blijven op wie hen dit heeft aangedaan. Een rechtstreekse toenadering door de dader stuit vaak op onbegrip en ongenoegen van het slachtoffer. In die zin kan de tussenkomst van een herstelbemiddelaar een positieve bijdrage betekenen. Tijdens de verschillende fasen van het herstelbemiddelingsproces zullen de grenzen

van het slachtoffer op elk ogenblik gerespecteerd en bewaakt dienen te worden.

Het materieel herstel is voor slachtoffers vaak een emotionele kwestie. Vaak ervaren ze de schadevergoeding als een vorm van bloedgeld dat ze niet willen/kunnen gebruiken gezien het leed dat ze hebben doorstaan. Anderzijds is het materieel herstel een principiële aangelegenheid en wordt het afbetalen van een schadevergoeding als een soort boetedoening van de dader gezien.

Naast het voordeel dat het project herstelbemiddeling een kans tot materieel herstel biedt, kan een procedure herstelbemiddeling tevens een positieve stimulans betekenen voor het verwerkingsproces van het slachtoffer. Slachtoffers uiten vaak de behoefte om meer inzicht in de attitude van de dader tegenover feiten en het slachtoffer te krijgen. "Waarom is mij dit overkomen? Was ik een toevallig slachtoffer of heeft het te maken met mijn persoonlijkheid, uiterlijk,...? Koestert de dader wraakgevoelens tegenover mij nu hij door mijn toedoen in voorlopige hechtenis zit?"

Daarnaast stellen wij vast dat slachtoffers wel eens de behoefte hebben om de dader te laten weten welke gevolgen het misdrijf in hun leven heeft teweeggebracht. Ze verwachten dat de dader zijn verantwoordelijkheid zal opnemen. Vragen rond feiten en omstandigheden van het misdrijf die binnen een gerechtelijk onderzoek niet relevant zijn en die alleen de dader kan beantwoorden, kunnen er o.a. voor zorgen dat de justitieassistent slachtofferonthaal het project herstelbemiddeling aan het slachtoffer voorstelt.

Eén van de basisbehoeften van slachtoffers is krijgen van erkenning. Daarom is het belangrijk dat de dader zichzelf niet in de slachtofferrol plaatst. Pas dan zal een slachtoffer eventueel begrip kunnen tonen voor de omstandigheden waarin het misdrijf plaats vond en voor de leefwereld van de dader.

Tenslotte is herstel alleen zinvol voor het slachtoffer indien de "spijt" of het "herstel" uit het "hart" van de dader komt. Echtheid is noodzakelijk! Indien de dader enkel instemt om aan de procedure herstelbemiddeling deel te nemen vanuit het oogpunt om er zelf voordeel uit te putten, heeft de procedure voor het slachtoffer geen

enkele waarde. Integendeel, men voelt zich een tweede maal slachtoffer. Indien het slachtoffer erwaart dat de dader “oprecht” en vanuit een “echtheid” aan het project herstelbemiddeling deelneemt zal dit voor beide partijen wellicht een positief element binnen hun respectievelijk verwerkingsproces betekenen.

Leentje WALRAET en Ilse MEERPOEL

Slachtofferonthaal Oudenaarde

Het ideale bemiddelingsdossier

ADAM (Antwerpse Dienst Alternatieve Maatregelen) bestaat uit drie luiken, herstelbemiddeling voor minderjarige daders en hun slachtoffers, vorming en dienstverlening voor minderjarige daders.

De vier herstelbemiddelaars van ADAM bemiddelen in dossiers van Parket en Jeugdrechtbank, tussen minderjarige daders uit de stadskern van Antwerpen en hun slachtoffers.

Voor de bemiddelaars van ADAM ziet een ‘ideaal’ dossier er als volgt uit:

Een bemiddeling tussen één dader en één slachtoffer, waarbij de dader zich schaamt voor wat hij gedaan heeft, er iets aan wil doen en van thuis uit ook wordt aangespoord om zelf iets goed te maken. Het slachtoffer is emotioneel betrokken bij het gebeuren en staat achter de idee van herstelbemiddeling.

De meeste dossiers zijn echter geen ideale dossiers, wat niet wil zeggen dat er niet bemiddeld kan worden. Meestal zullen deze bemiddelingen zelfs meer voldoening geven aan dader, slachtoffer en bemiddelaar, omdat deze zaken meer energie, eigen inbreng van de partijen en moeite vragen. De kans op mislukken wordt groter, wat uiteindelijk slagen des te waardevoller maakt.

Een eerste probleem stelt zich indien het dossier niet tot bij de bemiddelingsdienst komt via het parket, of via beschikking van de jeugdrechtbank. Indien herstelbemiddeling bij vonnis wordt opgelegd, is er

geen sprake van vrijwilligheid voor de dader, en wordt de dader voor een stuk de kans ontnomen om iets te bewijzen voor de definitieve beslissing genomen wordt. De bemiddelingsdienst zal hierin toch bij wijze van uitzondering een bemiddeling opstarten, omdat de dader en slachtoffer wel recht hebben op een bemiddeling.

Een andere moeilijkheid doet zich voor indien er meerdere daders zijn, waarvan bvb één meerderjarig is, en geen strafbemiddeling of herstelbemiddeling voorgesteld krijgt. Of indien verschillende daders bij verschillende jeugdrechters terechtkomen, die op hun beurt voor de verschillende jongeren verschillende beslissingen nemen (één wordt herstelbemiddeling voorgesteld, de andere gemeenschapsdienst, nog een andere een combinatie...). Daders voelen dit als onrechtvaardig aan en ook voor slachtoffers is dit niet altijd even gemakkelijk te begrijpen.

Een bijkomend probleem kan erin bestaan dat de dader heel veel verschillende feiten heeft gepleegd (en eventueel slechts enkele bekend). Voor welk feit begin je te bemiddelen? Wie beslist welk slachtoffer eerst vergoed wordt bij financiële schade? En het blijft een vraag of het wel zin heeft om iemand met zoveel op zijn kerfstok te laten bemiddelen. Uiteraard is er in zo'n geval meer nodig dan een bemiddeling, maar wat dan met de slachtoffers, blijven die dan in de kou staan?

Langs de andere kant wordt er soms ook gevraagd te bemiddelen in zogenaamde ‘pruts’feiten. Willen wij actief meewerken aan net-widening, vanuit het standpunt dat er een slachtoffer is dat iets hersteld wil zien?

En wat met schade die oploopt tot in de miljoenen? Of een dader die niet zoveel schade moet betalen, maar toch niet in staat is dit klaar te spelen? Binnen de bemiddeling kan wel gezocht worden naar manieren waarop de jongere de schade kan vergoeden of op welke andere manier zij toch iets kunnen goedmaken.

Naar ons gevoel worden daders steeds jonger, en wij stellen ons dan wel de vraag of het voor jongeren van 12 jaar of zelfs jonger wel zin heeft om herstelbemiddeling op te starten. Dit kan wel in het belang van de slachtoffers zijn, maar gaat voor een stuk voorbij aan de doelstellingen van herstelbemiddeling. Van een 9-10-11 jarige kan niet altijd verwacht worden dat hij volledige verantwoordelijkheid opneemt voor de gevolgen van zijn misdrijf. In zo'n geval wordt eerder met de ouders een schaderegeling uitgewerkt.

Ideale slachtoffers zijn deze die willen dat er iets wordt

goedgemaakt, en dit niet enkel op financieel vlak. Voor velen blijft de financiële vraag echter toch de hoofdzaak. Uitzonderlijk zien slachtoffers in de bemiddeling zelfs een kans om overdreven hoge vergoedingen te vragen.

Soms vragen zij ingewikkelde morele schadevergoedingen of willen zij garanties voor schade in de toekomst. De bemiddelaar zal proberen er wegwijs in te raken, maar zulke zaken zijn vaak spek voor de bek van de advocaten en dienen misschien toch via de rechtbank beslist te worden.

Bepaalde delicten lenen zich meer voor bemiddeling zoals slagen en verwondingen, diefstal met geweld, ... Zedenfeiten zijn in onze ogen niet zo geschikt voor bemiddeling omdat vele slachtoffers hier (nog) niet aan toe zijn.

Tot slot zouden we er nog aan willen toevoegen dat aan sommige daders tegelijkertijd zowel een herstelbemiddeling als vorming als dienstverlening wordt voorgesteld. Het zou interessanter zijn om eerst te bemiddelen, waarna de jeugdrechter, afhankelijk van de resultaten van de bemiddeling, nog kan beslissen vorming of dienstverlening voor te stellen.

De bemiddelaars van ADAM

Herstelbemiddeling in de fase van de strafuitvoering: enkele beschouwingen van de PSD Hoogstraten

Sinds kort is er een herstelbemiddelaar aangesteld die kan bemiddelen tussen gedetineerden die verblijven in het Penitentiair Schoolcentrum te Hoogstraten (veroordeelden op het einde van hun straf) en hun slachtoffers. Als psychosociale dienst hebben wij nog niet heel veel ervaring met herstelbemiddeling en hebben wij te kampen met een enorme werkdruk, maar toch hebben wij getracht enkele bedenkingen op papier te zetten.

In het Penitentiair Schoolcentrum is het zo dat de gedetineerden op allerlei manieren op de hoogte worden gebracht van de mogelijkheid tot herstelbemiddeling: via de folder, via de onthaalbrochure voor nieuw inkomende gedetineerden, via informatieavonden, maar ook via ons of andere personeelsleden (directie, penitentiair beambten, herstelconsulent, ...).

Gedetineerden kunnen rechtstreeks een gesprek aanvragen met de herstelbemiddelaar, zonder ons daarbij te betrekken. Of zij kunnen in een gesprek met ons aangeven dat ze interesse hebben in een contact met hun slachtoffer(s). Als maatschappelijk assistent of psycholoog hebben wij dan de taak om de gedetineerde door te verwijzen naar de herstelbemiddelaar. Wij vinden het belangrijk dat de gedetineerden zelf die stap naar de herstelbemiddelaar zetten. Indien nodig zullen wij hen helpen bij het zetten van deze stap.

Nadat de herstelbemiddelaar een eerste contact gehad heeft met de gedetineerde, neemt hij contact op met de psychosociale dienst om deze te informeren over het feit dat de gedetineerde een vraag naar bemiddeling gesteld heeft.

We zouden kunnen stellen dat de psychosociale dienst drie mogelijke tussenkomsten heeft in het proces van herstelbemiddeling.

Ten eerste kan de psychosociale dienst, mits toestemming van de gedetineerde, een *informerende en adviserende tussenkomst* hebben. Wij zijn echter van me-

ning dat er bijna geen absolute in- of exclusiecriteria bestaan. Elk geval is uniek en moet apart onderzocht worden. Wij kunnen enkel, op basis van de informatie die wij op dat moment bezitten, relevante (objectieve) informatie en onze (subjectieve) mening aan de herstelbemiddelaar geven over twee soorten gegevens, zijnde delictgebonden gegevens en persoonsgebonden gegevens, gegevens die bovendien in onderlinge interactie staan.

De delictgebonden gegevens hebben betrekking op de delicten gepleegd door de gedetineerde: welke delicten heeft hij gepleegd, kwam er geweld bij te pas, wie zijn de slachtoffers en zijn deze gekend,...? Een moeilijk voorbeeld hierbij is het minderjarige slachtoffer van seksuele delicten. Volgende vragen kunnen gesteld worden: vanaf welke leeftijd kan er bemiddeld worden, moeten de ouders als slachtoffer hierbij betrokken worden,...? Vaak is deze categorie van delicten zeer zwaar en complex. Toch durven wij stellen dat deze categorie van delicten niet volledig uitgesloten moet worden van herstelbemiddeling, maar dat er wel zeer aandachtig moet worden nagegaan of herstelbemiddeling in zo'n bepaald geval aangewezen is.

De persoonsgebonden gegevens zijn meestal terug te brengen tot observatiegegevens en diagnostische criteria verkregen door psychologische testing (zwakbegaafdheid, psychopathie, impulsiviteit, agressie). Meestal kunnen wij hierover geen exact uitsluitend geven, maar kunnen wij spreken van risicofactoren. Wij spreken liever in termen van "mate van ..." en een logisch gevolg hiervan is dat wij enkel onze mening kunnen geven over de "mate van opportuniteit van herstelbemiddeling".

Aangezien herstelbemiddeling een zwaar proces van bewustwording kan zijn, lijkt het ons eveneens belangrijk om de herstelbemiddelaar in te lichten over de mate van draagkracht die een gedetineerde volgens ons heeft.

Er dient wel opgemerkt te worden dat de informatie die de psychosociale dienst doorgeeft aan de herstelbemiddelaar niet bindend is voor de beslissing of een gedetineerde al of niet in het gebeuren van herstelbemiddeling kan stappen. De informatie die de psychosociale dienst doorgeeft, is gebaseerd op objectieve en subjectieve gegevens. Deze gegevens zijn dynamisch, kunnen veranderen in tijd en kunnen geen allesomvattend en juist beeld geven over hoe een gedetineerde is. Er moet ook rekening gehouden worden met eventuele inschattingfouten die door de psychosociale dienst gemaakt kun-

nen worden omwille van het dynamische, een te grote werkdruk en het onvoldoende kennen van een gedetineerde.

Hierbij kunnen wij ons de volgende vraag stellen: kunnen wij ooit een gedetineerde echt kennen en zo ja in welke mate? In het geval dat wij zeer weinig weten van een bepaalde gedetineerde, bijvoorbeeld als hij nog maar enkele weken in onze gevangenis verblijft, geven wij de informatie die wij op dat moment hebben door aan de herstelbemiddelaar. Dit is dan een momentopname, maar wij vinden het belangrijk dat het proces van herstelbemiddeling kan opgestart worden zonder dat er soms maandenlang gewacht moet worden op bijvoorbeeld de resultaten van de psychologische testing, het gerechtelijk bundel,...

Gezien bovenstaande overwegingen spreken wij liever over het geven van een 'mening' dan over het geven van een 'advies'.

Een tweede mogelijke tussenkomst van de psychosociale dienst is het *ondersteunen* van de gedetineerde in het hele proces van herstelbemiddeling, zowel op positieve als op moeilijke momenten. Wanneer de gedetineerde daarin toestemt, kan er dus een wisselwerking ontstaan tussen de psychosociale dienst en de herstelbemiddelaar. Als bijvoorbeeld de herstelbemiddelaar merkt dat de gedetineerde het moeilijk heeft, kan hij contact opnemen met zijn begeleider van de psychosociale dienst die dan tijdens zijn contactmomenten met de gedetineerde hieraan aandacht kan schenken. Wel moet er rekening gehouden worden met de enorme werkdruk van de psychosociale dienst én onze positie ten opzichte van de gedetineerden omwille van de adviserende functie die we hebben ten opzichte van beslissende instanties als de Dienst Individuele Gevallen en de Commissie Voorwaardelijke Invrijheidstelling.

Onze *rapportageplicht* ten aanzien van de Dienst Individuele Gevallen en de Commissie Voorwaardelijke Invrijheidstelling is tenslotte de derde tussenkomst van de psychosociale dienst in het bemiddelingsgebeuren. De houding ten opzichte van de feiten en de slachtoffers is één van de rubrieken van ons verslag en wij zullen in deze rubriek dan ook het verhaal van de gedetineerde over zijn proces van herstelbemiddeling weergeven. Dit in tegenstelling tot de herstelbemiddelaar die zelf niet aan inhoudelijke rapportage doet.

We willen het ten slotte nog even hebben over de voorwaarden om in bemiddeling te kunnen stappen. In het Penitentiair Schoolcentrum hanteert de herstelbemiddelaar twee objectieve voorwaarden die vervuld moeten zijn om te starten met herstelbemiddeling: bekennde dader en een identificeerbaar slachtoffer. Vanuit de psychosociale dienst willen wij hierbij volgende bedenkingen maken.

De eerste voorwaarde, bekennde dader, lijkt een objectief criterium. Maar is dit zo? Bekennen kan betrekking hebben op verschillende dimensies: het gedrag, de cognitie, de emotie,... en een persoon kan op deze dimensies verschillende posities innemen, wat inhoudt dat er een enorm complex continuum ontstaat. Ontkennen mag bovendien niet steeds gezien worden als zijnde ongezond of fout. Een bepaalde mate van ontkennen kan gezond en constructief zijn, zolang er maar met dat gegeven gewerkt kan worden. Het bekennen of ontkennen kan ook afhankelijk zijn van een aantal factoren, bijvoorbeeld de persoon, de tijd, de begeleider,... Volgens ons staat het dus vast dat bekennen of ontkennen een dynamisch gegeven is, dat beïnvloed wordt door subjectieve gegevens. Eerder uitzonderlijk is de ontkenning zo volledig en hardnekkig, dat een verandering op dit vlak quasi uitgesloten is.

Een mogelijk gevaar dat wij zien, is dat herstelbemiddeling de houding van de gedetineerde ten opzichte van zijn feiten en slachtoffers soms wel eens negatief zou kunnen beïnvloeden. Zo kan bijvoorbeeld een gedetineerde die balanceert tussen (gedeeltelijk) ontkennen of bekennen volledig omslaan in de totale ontkenning wanneer de herstelbemiddeling niet vlot verloopt.

De tweede voorwaarde, een identificeerbaar slachtoffer, is noodzakelijk omdat er anders geen herstelbemiddeling mogelijk is.

Wij willen hier een derde, subjectieve voorwaarde aan toevoegen, namelijk de houding ten opzichte van de feiten en slachtoffers. Het lijkt ons vanzelfsprekend dat een gedetineerde een minimum aan inlevingsvermogen en inzicht moet hebben om aan herstelbemiddeling deel te nemen. Herstelbemiddeling is immers een delicate aangelegenheid, voor de dader én voor het slachtoffer. In het Penitentiair Schoolcentrum vinden er veel activiteiten plaats in het kader van herstelgerichte detentie, waarvan herstelbemiddeling eveneens deel van uitmaakt. Via de

verschillende herstelgerichte activiteiten, bijvoorbeeld Slachtoffer in Beeld, de workshops, de filmavonden, ... tracht men gedetineerden meer inzicht te verschaffen in hun daden en hun inlevingsvermogen in de slachtoffers scherper te maken. Een gedetineerde met beperkt inzicht en beperkt inlevingsvermogen zou bijvoorbeeld gemotiveerd kunnen worden om ook deel te nemen aan bepaalde herstelgerichte activiteiten, zonder dat dit als voorwaarde opgelegd kan worden.

Besluitend kunnen we stellen dat de voorwaarden die de herstelbemiddelaar hanteert, evenals de criteria die de psychosociale dienst hanteert om zijn mening te geven over de mate van opportuniteit van een herstelbemiddeling, dynamisch zijn en dus ook op die manier gehanteerd moeten worden.

PSD Hoogstraten

Verslag van de samenspraak van 15 juni 2001

De plaats van de gemeenschaps- dienst binnen het herstelrecht

Bij het betreden van de zaal viel het geïmponeerd oog meteen de schaarse tegenwoordigheid van water en frisdranken op. De aanwezigen schakelden bijgevolg reeds snel over op geestrijke dranken. En hoewel niemand dit te berde waagde te brengen, bleek duidelijk dat velen de heimelijke hoop koesterden dat dit een nieuwe wending betekende in de steile ontwikkeling van Suggnomè. Schriftelijke klachten bleven in ieder geval vooralsnog uit. Aangezien de namiddag werd gekenmerkt door een geanimeerde discussie, lijkt een dergelijke aanpak voor herhaling vatbaar. Of één en ander in causaal verband met elkaar staat, zal een diepgaande studie uitwijzen.

Maar het is aannemelijker dat de discussie op rekening te schrijven is van het enthousiasme van de inleidende sprekers. Gesterkt door spijs en drank werden de talrijk opgekomen deelnemers verwelkomd door Leo Van Garsse. Na een korte uiteenzetting over de historiek van de gemeenschapsdienst, die liep over een project voor minderjarigen in Wallonië, de probatiemaatregel en de wet van 1994, kwamen we uit bij

de recente discussie rond de gemeenschapsdienst als autonome straf en de positionering hiervan ten aanzien van de herstelbeweging.

De eerste spreker, professor Ivo Aertsen van de KUL, lichtte vooreerst enkele elementen toe in verband met de gemeenschapsdienst binnen het herstelrecht. Hij merkte op dat er sprake is van een vermenig van doeleinden, met name de resocialisering/heropvoeding, het (symbolisch) herstel aan de samenleving en de sanctie. Hierdoor is de gemeenschapsdienst een hybride figuur. Hij hekelde vervolgens de zeer vlot tot stand gekomen (en daardoor enigszins verontrustende) resolutie van 1998 van de Vlaamse Gemeenschap die de gemeenschapsdienst als één van de drie modaliteiten (naast de leerprojecten en de herstelbemiddeling) van de mogelijke reactie op jeugdcriminaliteit inrichtte.

Aan de hand van een analyse van Restorative Justice door Martin Wright werd de figuur van de gemeenschapsdienst gekaderd in het herstelrecht. Wright onderscheidt drie verschijningsvormen van herstelrecht: het eenzijdig herstelrecht, het autoritair herstelrecht en het democratisch herstelrecht. In het *eenzijdig herstelrecht* is de aandacht toegespitst ofwel op de dader (relationele problemen, gemeenschapsdienst) ofwel op het slachtoffer (slachtofferhulp). In het *autoritair herstelrecht* gaat een bepaalde maatregel (bijvoorbeeld gemeenschapsdienst maar ook bemiddeling) uit van een bepaalde instantie, is de maatregel dikwijls zeer strikt en eng geïnterpreteerd en ligt de nadruk vaak op het resultaat, in plaats van op het procesmatige. Het accent ligt sterk op de dader hetgeen een punitief denken verraadt. Beslissingen worden genomen onder een zekere tijdsdruk en de dader krijgt dikwijls de kans niet om zelf een aanbod te doen. Het *democratisch herstelrecht* vindt plaats in en door de samenleving, hetgeen een breder concept van herstelrecht inhoudt. Men vertrekt van dader én slachtoffer die gezamenlijk een voorstel uitwerken dat op vrijwillige basis zal worden uitgevoerd. Pas nadat dit voorstel niet gerealiseerd wordt, zal men overgaan tot de oplegging van een maatregel.

Volgens Ivo Aertsen kan er binnen de strafrechtsbedeling meer en meer gesproken worden van een continuüm waarbij vaak verwezen wordt naar bestaande systemen. Zo spreken Tulkens en Van De Kerckhove over een continuüm van onderhandeling, partici-

patieve, consensuele en opgelegde justitie, waarin er langzaam een verschuiving is van een opgelegd model strafrecht naar een onderhandelingsmodel.

De gemeenschapsdienst biedt tenslotte een kans om tot een herstel ten aanzien van de samenleving te komen. Al dan niet in symbolische vorm. Nochtans is de figuur van de gemeenschapsdienst zeer vaag uitgewerkt in de literatuur. We moeten ons echter bewust zijn van de cultuur waarin rechtsprogramma's worden gelanceerd. Vandaag de dag is er echter nog steeds sprake van een dadergerichte criminaliteitsperceptie, zeker op de parketten. Ivo Aertsen pleitte er dan ook voor om de nadruk te leggen op het procesmatige en de procedure, door middel van zowel een materieel herstelrecht als een formeel herstelrecht. Dit laatste betekent dat bij het totstandkomen van beslissingen de vrijwilligheid primeert op de dwang. Momenteel wordt de gemeenschapsdienst echter geïnspireerd door een zeer klassieke benadering van criminaliteit: wanneer een norm geschonden werd, dienen de norm en de schade hersteld te worden. Maar de gemeenschapsdienst heeft een veel groter potentieel binnen het herstelrecht. Door mogelijks in te werken op de normdefiniëring heeft de gemeenschapsdienst zelfs een emancipatorisch potentieel.

De wetenschap analyseerde dus de bestaande toestand en verlichtte het te volgen pad. Vervolgens werd de bal in het kamp van het beleid gelegd wiens taak het is het pad aan te leggen doorheen het politieke bos. Of beter: het pad te veroveren in de jungle. Voorwaar geen kinderspel. We mogen immers gerust stellen dat ridders vandaag de dag enkel in de gedaante van Don Quichotte ten tonele verschijnen. Toeschouwers kunnen vaak meewarig het hoofd schudden over de wijze waarop deze edellieden met een scheerbekken op het hoofd het publieke halfgrond betreden. Het is terecht fout van de politici om de strijd tegen het onrecht integraal op de schouders te nemen, aangezien het een zaak is van elke burger, maar het verdient alle lof dat een kabinetsmedewerker de handschoen opneemt en een beleid komt verdedigen op een Samenspraak. Ik kan me niet voorstellen dat dit in het verleden vaak is gebeurd. Dit kan te maken hebben met het feit dat de Samenspraak nog maar zeer recent het levenslicht zag, maar evenzeer met het feit dat er in het verleden niet echt sprake was van een uitgewerkt beleid. Ik weet het niet. Wat ik wel weet is dat het makkelijker is een beleid af te schieten dan er een op te bouwen. Ik bekeek de heer Koen D'Haenens, kabinetsmedewerker van het ministerie van Justitie, dan ook met de nodige bewondering toen hij zonder harnas

van arrogantie en autoriteit het justitiebeleid aangaande de alternatieve straffen voor een publiek van getrainde boogschieters uit de doeken kwam doen.

Koen D'Haenens betoogde dat er in de jaren '90 tal van alternatieven voor de klassieke strafrechtsbedeling als paddestoelen uit de grond opschoten. Deze groei werd echter hoofdzakelijk gekenmerkt door een gebrek aan eenduidigheid en visie. Eveneens was er een Babylonische spraakverwarring: taakstraf, werkstraf, dienstverlening en gemeenschapsdienst werden al te vaak willekeurig door elkaar gebruikt. Maar vooral het gegeven dat de initiatieven geen wettelijke basis hadden, doch enkel geregeld werden door een circulaire, vormt een doorn in het oog. In een cultuur van goede wil kan dit volstaan, maar het is zaak om vooruitziend te zijn en die initiatieven in mogelijke tijden van minder goede wil via een wettelijk kader veilig te stellen. Het uitwerken van een wet vereist nochtans een grondige voorafgaande discussie die bovenvermelde heikle punten moet zien op te lossen. En vooral een stevig fundament. Het scheppen van die fundamentele duidelijkheid is dan ook het uitgangspunt van het kabinet van Justitie. Koen D'Haenens herinnerde aan de gevleugelde woorden van professor Eliaerts die ervoor pleit een onderscheid te maken tussen 'stated goals' en 'real goals'. De eerste zijn de doelstellingen die de initiatiefnemer aan een maatregel verbindt. De tweede is de ware doelstelling, echter niet altijd bewust onderkend door de initiatiefnemer. In het geval van de dienstverlening is de 'stated goal' het herstel aan de gemeenschap. Nochtans is het duidelijk gebleken dat de 'real goal' de disciplinerende is waarbij iemand die iets mispeutert aangepakt wordt en waarbij men de criminele populatie wil beheersen. Nu heeft Justitie een kat een kat willen noemen. De dienstverlening voegt extra leed toe en is dus een straf. Dit blijkt duidelijk uit de ervaringen van de betrokkenen. Vanuit deze redenering is het verklaarbaar waarom men de gemeenschapsdienst nooit echt degelijk heeft kunnen onderbrengen in het strafrechtstelsel. Noch in de probatiewet, noch in de wet van 1994 is dit gelukt. De probatie heeft tot doel de integratie in de samenleving te bevorderen en zou nooit het karakter mogen hebben van een straf. Nog duidelijker is de plaats van de dienstverlening in artikel 216 van het wetboek van strafvordering. De bemiddeling in strafzaken blijkt veelal oneigenlijk gebruikt te worden. Dit wordt bijvoorbeeld duidelijk opgemerkt in de aanpak van drugdelicten die vaak slachtofferloos zijn. Het is echter onaanvaardbaar dat er op het niveau van het parket straffen (hoe ook gedefinieerd) worden uitgesproken: daders en slachtoffers moeten rechtszeker-

heid hebben en straffen kunnen enkel uitgesproken worden door de rechtsprekende macht. Het huidige kabinet van Justitie pleit er bijgevolg voor om de dienstverlening een autonoom karakter te geven. Justitie zou eveneens inzake de bemiddeling in strafzaken klare wijn moeten schenken en conclusies trekken uit de realiteit. De dienstverlening zou dan ook logischerwijze moeten verdwijnen uit artikel 216ter Sv., dat uitzuivering behoeft.

PRL'er Daniël Bacquelaine diende een wetsontwerp in dat de werk- en leerstraf als autonome sanctie voorzag. De regering amendeerde dit, doch in het wetsvoorstel werd enkel de werkstraf behouden. De 'real goal' wordt duidelijk onderkend, namelijk de leedtoevoeging of de bestraffing. Hiermee wordt duidelijk gesteld dat de dienstverlening op zich niet leidt tot herstel. Vandaar ook de keuze voor duidelijkheid in de benaming, namelijk 'de werkstraf'. Nochtans wordt de mogelijkheid om herstelrechtelijk te werken niet uitgesloten. De werkstraf laat immers toe dat de persoon in zijn eigen omgeving kan blijven. Tevens kan er rekening worden gehouden met de persoonlijkheid van de dader. Ivo Aerts had het bij het rechte eind toen hij zei dat de dienstverlening momenteel beperkt wordt ingevuld. Door te kiezen voor de rechtszekerheid zal dit niet opgelost worden, dat staat vast. Maar er moet voor ogen worden gehouden dat het herstelgericht denken een mentaliteitswijziging vereist. De minister van Justitie kan hiervoor niet alleen instaan, dat is een verantwoordelijkheid voor alle betrokken partijen. Men is zich bewust van de negatieve kanten (die opgevangen moeten worden door de uitbouw van het herstelrecht), maar men mag toch ook de positieve kanten niet uit het oog verliezen. Justitie stelt enkel dat de rechtszekerheid prioriteit moet krijgen en dat de eerste stap in de richting van die noodzakelijke mentaliteitswijziging nooit het vervagen van de rechtszekerheid met zich mee kan brengen. Voor die rechtszekerheid is zij immers wel verantwoordelijk. Hieruit concluderen dat het beleid het herstelrechtelijk denken achteruitstelt, is echter totaal absurd.

Tenslotte pleitte Koen D'Haenens eveneens voor een uitzuivering op het vlak van de financiering. Naargelang de bevoegdheidsverdeling dienen de Vlaamse Gemeenschap en de federale minister van Justitie tot duidelijke afspraken te komen. De Vlaamse Gemeenschap zou de financiering van de therapeutische programma's op zich moeten nemen, het ministerie van Justitie de maatregelen met een bestraffend karakter. Voor sommige overlappende terreinen is een cofinanciering raadzaam. Dat Justitie de straffen oplegt en de

Vlaamse Gemeenschap deze invult, is echter een te overhaaste gevolgtrekking. Dat een dergelijke aanpak moeilijkheden oplevert voor Wallonië is tevens een realiteit die een vlotte totstandkoming van het beleid vaak in de weg staat. Het blijkt nodig, zowel voor de federale overheid als voor de Vlaamse Gemeenschap om de dialoog met het Franstalig landsdeel te gaan.

Aansluitend op de uiteenzetting van Koen D'Haens barstte een geanimeerde discussie los. Het is onmogelijk om deze binnen het bestek van het verslag op te nemen, maar enkele discussiepunten kunnen niet ontbreken.

In de eerste plaats lijkt het wetsvoorstel zoals het vandaag ter tafel ligt, nog niet alle consequenties opgelost te hebben. Hoe zit het met de stigmatisering die gepaard zal gaan met de kwalificatie van de gemeenschapsdienst als straf? Hoe gaat men de werkstraffen in de praktijk invullen? En welke gevolgen heeft de veroordeling tot een werkstraf voor het strafregister? Logischerwijze zal de werkstraf immers opgenomen worden in het strafregister.

De consequente doorvoering van het subsidiariteitsbeginsel, waarin het repressieve apparaat pas in werking treedt nadat alle mogelijke buitengerechtelijke oplossingsstrategieën zijn beproefd, is noodzakelijk. Justitie zal echter altijd nodig zijn. Bijvoorbeeld om te beletten dat een welgestelde vader een slachtoffer afkoopt (en waardoor we een andere vorm van klas-senjustitie krijgen). Maar ook wanneer iemand weigert te werken, zal de plaatsvervangende straf als de stok achter de deur moeten fungeren. De kans op netwidening is dan ook reëel. Het aantal mensen dat onder de controle van het strafrechtelijk apparaat zal komen te staan zal ongetwijfeld stijgen naarmate er meer straffen komen. Hoe goed bedoeld de autonome werkstraf ook moge zijn, hiervoor is niet echt een oplossing voorhanden. Nochtans moet het vertrouwen in de magistratuur worden uitgesproken. Ook de regeling inzake de maxima quota van de gevangenen zou in staat zijn een tegengewicht te vormen.

Op de vraag of de redenering dat de dienstverlening een straf is ook opgaat voor de minderjarigen, dreigde de discussie enigszins te ontsporen. De sprekers lieten zich immers meeslepen in hun enthousiasme en trokken de lijnen door naar het domein van het jeugdrecht waar sommige begrippen anders ingevuld worden en we dus kunnen spreken van een ander

discours. Nochtans lijkt het feit dat jongeren de dienstverlening als een straf ervaren niet echt ter discussie te staan. Is het dan niet logisch dat de zorg om de rechts-waARBorgen die bij de oplegging van een straf vereist is en het subsidiariteitsprincipe ook naar de jongeren worden doorgetrokken? Sommige aanwezigen leken hieruit te besluiten dat begeleiders enkel tot veredelde cipiers zouden verworden. Dit werd niet zo bedoeld door de sprekers. Niets belet dat aan de werkstraf een herstelgerichte invulling wordt gegeven. Pedagogische successen zijn meegenomen, maar zijn de uitdaging van de begeleiders, niet van Justitie. Dat de kwalificatie van straf de taak van de begeleiders niet zou vergemakkelijken, staat echter eveneens buiten kijf.

Op de Samenspraak werd dus een tip van de beleids-sluier opgelicht. Maar eens te meer bleek de sluier hoofdzakelijk vragen te bedekken. We kunnen ons gelukkig troosten met de wetenschap dat het veelal belangrijker is de juiste vragen te stellen in plaats van te allen tijde de antwoorden te willen ontdekken...

Frederik BULLENS, coördinator Suggnomè

Boekbespreking

Schuld en Schaamte – Een pedagogisch perspectief op het jeugdstrafrecht

Door Ido Weijers Faculteit Sociale Wetenschappen, Utrecht; Faculteit Cultuurwetenschappen, Maastricht

In de inleiding wordt reeds gesteld dat in dit boek geprobeerd zal worden een antwoord te geven op de vraag waarom er eigenlijk zo iets bestaat als een apart jeugdstrafrecht voor jeugdige delinquenten. Gaandeweg zal vanuit pedagogisch perspectief de aandacht worden toegespitst op de confrontatie tussen de jonge wetsovertreder en de kinderrechtster, meer bepaald tijdens de rechtszitting met haar eigen, typische rituelen en communicatievormen. Al meteen wordt duidelijk dat de aldaar vaak gebezigde terminologie allesbehalve is afgestemd op de leefwereld, denkpatronen en morele capaciteiten van jongeren, zodat Weijers terecht een pleidooi houdt voor een inhoudelijke specialisatie van de jeugdrechtster en de officier van justitie. Hij zal ver-

der pleiten voor een gedegen praktische en theoretisch onderbouwde training in het communicatief omgaan met jongeren, en geeft hiervoor in het voorlaatste hoofdstuk de nodige aanbevelingen, waarbij hij zich tevens voorstander toont van het matig omgaan met het jeugdstrafrecht. Vijf van de 8 hoofdstukken beginnen met de beschrijving van een concrete casus en ze kunnen in principe los van elkaar, en in een andere volgorde gelezen worden. De lezer zou zich dus bijgevolg kunnen beperken tot enkel die hoofdstukken die hem erg interesseren. De beschreven casussen zijn overigens wel erg beknopt, en m.i. had dit al met al vrij theoretische boek aan levendigheid kunnen winnen door bepaalde hoofdstukken toch meer te larderen met beschrijvingen van praktijkvoorbeelden.

In het tweede hoofdstuk wordt er aan de hand van de dubbele paradox, de pedagogische en de strafrechtelijke, een analyse gemaakt van de complexe problematiek die aan het jeugdsanctie-recht ten grondslag ligt, waarbij de spanning tussen de 2 basisbeginselen – vergelden vs. voorkomen – uitvoerig wordt belicht tegen de achtergrond van de geschiedenis.

In het derde, en eveneens langste hoofdstuk, wordt de geschiedenis van een eeuw jeugdstrafrecht in Nederland uitvoerig beschreven waarbij Weijers vaststelt dat de laatste 2 decennia de pedagogische dimensie van het jeugdstrafrecht aanzienlijk is afgezwakt, terwijl de formele rechtspositie van de jongere is aangescherpt.

In hoofdstuk 4 wordt aan de hand van commentaar op het abolitionisme de vraag gesteld naar het waarom van het strafrecht, en waartoe het strafrecht als instrument van sociale beheersing eigenlijk zou moeten dienen, waarbij Weijers de nodige aandacht besteedt aan de communicatieve dimensie en de expressieve functie van het strafrecht. Opnieuw wordt hier tevens het elementaire verschil benadrukt tussen het eigenlijke jeugdstrafrecht en normale opvoedingssituaties waarin min of meer sprake is van vertrouwensrelaties.

In de hoofdstukken 5 en 6 wordt de vraag gesteld of het appèl op de morele dimensie van de jongere pedagogisch wel zinvol is, wat de mogelijke plaats van straf in de opvoeding is en welke

rol schuld en schaamte hierin kunnen spelen. De twee kernbegrippen van het boek worden hier o.m. aan de hand van gezaghebbende auteurs zoals Locke, Rousseau en Freud verder uitgediept, waarbij tevens de grondgedachte van de restauratieve justice beweging wordt geïntroduceerd, namelijk dat spijtbetuiging vergeving en herstel mogelijk zouden kunnen maken.

Het door J. Braithwaite ontwikkelde concept van ‘reintegrative shaming’ wordt aan kritiek onderworpen, waarbij Weijers stelt dat Braithwaite een fundamenteel gebrek aan visie heeft op het verschil tussen schuld en schaamte in het strafrecht. Louter appelleren op schaamtegevoel kan volgens hem in de huidige westerse, tolerante cultuur contraproductief werken, en in plaats daarvan is hij voorstander van het beroep doen op het morele besef van schuld in het jeugdstrafrecht.

In hoofdstuk 6 wordt eveneens aandacht besteed aan de problematiek van jongeren die in verschillende strafculturen zijn opgegroeid, en wordt het belang beklemtoond om via zelfreflectie te komen tot de vrijwillige stap van spijtbetuiging. Vooral hierin ziet Weijers een belangrijke rol weggelegd voor de jeugdrechter die door het stellen van kritische vragen de jongere kan helpen zijn gedrag, houding en zelfbeeld te corrigeren.

In hoofdstuk 7 worden ten slotte de nodige conclusies getrokken en aanbevelingen geformuleerd, en het laatste hoofdstuk, dat net zo goed eerst kan worden gelezen, geeft een heldere en beknopte samenvatting van de gehele inhoud van dit boek dat aanbevelenswaardig is voor eenieder die van ver of dichtbij met jeugdstrafrecht te maken heeft.

Achteraan in het boek is een uitgebreide bibliografie opgenomen, een register van de belangrijkste termen en begrippen, en een bijlage met vaak tijdens zittingen gebruikt vakjargon die moet illustreren dat de gebezigde terminologie door jongeren dikwijls niet begrepen wordt met alle mogelijke misverstanden en communicatiestoornissen van dien.

*Schuld en schaamte, 285 p., is uitgegeven bij **Bohn Stafleu Van Loghum** – Houtem/Diegem 2000, en kost in de reguliere boekhandel 1.668,- BEF of 41,35 EURO.*

Dirk DUFRAING – Herstelbemiddelaar Fase Strafvuivering

Goed om weten

Kaderbesluit van de Raad van de Europese Unie van 15 maart 2001 inzake de status van het slachtoffer in de strafprocedure

De Raad van de Europese Unie nam op 15 maart 2001 het kaderbesluit inzake de status van het slachtoffer in de strafprocedure aan. De republiek Portugal had gedurende haar Europees voorzitterschap het initiatief hier toe genomen.

Zoals Vicky De Souter in de nieuwsbrief (d.d. mei 2001) van 'the European Forum for Victim-Offender Mediation and Restorative Justice' betoogt, is het thema van slachtofferrechten en –bescherming binnen de Europese Unie niet nieuw, maar is het kaderbesluit wel een belangrijke stap voorwaarts voor de slachtofferbeweging in Europa. Een kaderbesluit is immers een juridisch bindend instrument waardoor lidstaten verplicht zijn hun nationale wetgeving aan te passen aan de Europese regelgeving ter zake. Ook het brede toepassingsveld van het besluit is relevant. De Raad van de Europese Unie vermeldt dat er een onderlinge aanpassing nodig is van de voorschriften en praktijken met betrekking tot de status en de voornaamste rechten van het slachtoffer, met bijzondere aandacht voor het recht van het slachtoffer met respect te worden bejegend, te spreken en geïnformeerd te worden, te begrijpen en begrepen te worden, en beschermd te worden in de verschillende fasen van de procedure. Eén van de overwegingen die aan het kaderbesluit ten grondslag ligt is het belang om de noden van slachtoffers op een alomvattende en gestructureerde wijze te bezien en te behandelen, en gedeeltelijke of incoherente oplossingen die tot secundaire victimisatie leiden, te vermijden. Daarom zijn de bepalingen van het kaderbesluit niet beperkt tot de behartiging van de belangen van het slachtoffer in het kader van de strafprocedure *sensu stricto*, maar behelzen zij ook een aantal maatregelen voor bijstand aan slachtoffers vóór, tijdens of na de strafprocedure.

Artikel 2 bepaalt dat elke lidstaat in zijn strafrecht een reële en passende rol dient in te ruimen voor het slachtoffer. Artikel 3 bepaalt dat het slachtoffer de mogelijkheid om tijdens de procedure gehoord te worden en bewijselementen aan te dragen dient gewaarborgd te worden. Artikel 4 bepaalt dat het recht op informatie dient gewaarborgd te worden vanaf het eerste contact met de handhavingsdiensten, met middelen die de lidstaat daartoe geschikt acht en dit met betrekking tot de voor de bescherming van zijn belangen relevante informatie. Dit behelst minstens informatie rond de procedures maar ook de kennisgeving van bijvoorbeeld de invrijheidstelling van de dader.

Andere waarborgen houden verband met de communicatie (artikel 5), specifieke bijstand ten behoeve van het slachtoffer (artikel 6), vergoeding van de uitgaven in verband met de strafprocedure (artikel 7), recht op bescherming waaronder het vermijden van contact tussen slachtoffer en dader in de gerechtsgebouwen, tenzij dit contact noodzakelijk is in het kader van de strafprocedure (artikel 8), recht op schadeloosstelling in het kader van de strafprocedure (artikel 9), internationale samenwerking (artikel 12), gespecialiseerde diensten en organisaties van slachtofferhulp (artikel 13) en beroepsopleiding van de personen die in de strafprocedure optreden of met het slachtoffer in contact staan (artikel 15).

Ook de bemiddeling wordt opgenomen in het kaderbesluit. Artikel 10 bepaalt dat elke lidstaat zorgt voor de bevordering van bemiddeling in strafzaken met betrekking tot de strafbare feiten waarvoor hij die maatregel passend acht. Onder bemiddeling in strafzaken verstaat het kaderbesluit: 'vóór of tijdens de strafprocedure, het zoeken naar een via onderhandelingen tot stand gebrachte schikking tussen het slachtoffer en degenen die het strafbare feit heeft gepleegd, door bemiddeling van een bevoegde persoon'. Elke lidstaat dient er tevens op toe te zien dat elke overeenkomst die in een bemiddeling in strafzaken tussen het slachtoffer en dader wordt bereikt, in aanmerking kan worden genomen. Artikel 17 bepaalt dat uiterlijk op 22 maart 2006 elke lidstaat de nodige wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen in werking doet treden om aan artikel 10 te voldoen.

Artikel 10 is duidelijk zeer algemeen opgesteld, hetgeen in eerste instantie tot ontgoocheling aanleiding kan geven. Er dient echter voor ogen gehouden te worden dat, gezien de disparate bemiddelingsprak-

tijk in de verschillende nationale lidstaten, dit kaderbesluit in het licht van de harmonisering van de wetgeving een belangrijke stap is.

De volledige tekst van het kaderbesluit op het internet raadplegen: http://europa.eu.int/eur-lex/nl/lif/dat/2001/nl_301F0220.html

Frederik BULLENS
Coördinator Suggnomè

De straf voorbij. Morele praktijken rondom het strafrecht.

Het boek met als titel 'De straf voorbij. Morele praktijken rondom het strafrecht' is een uitloper van de gelijknamige conferentie die plaats vond op 15 maart 2001 te Ede, Nederland. Ruim driehonderd deelnemers uit zowel de wereld van 'zorg en welzijn' als vanuit de wereld van de 'sancties' kwamen er samen om op zoek te gaan naar het gemeenschappelijke in een waaier vernieuwende praktijken rondom het strafrecht. Het was het aanvoelen van de organisatoren dat in al deze praktijken, hoe divers ook, het morele aspect van normoverschrijdend gedrag opnieuw meer plaats krijgt. De conferentie was een poging om bloot te leggen hoe dit dan gebeurt, wat dit oplevert en of dit een wenselijke evolutie is in het omgaan met criminaliteit.

In het boek komen eerst een tiental beschouwingen aan bod rond het morele perspectief op omgaan met criminaliteit. Daarna volgen korte bijdragen uit de praktijk. Daarin gaan de auteurs in op de rol van waarden en normen in de aanpak in jeugdinstelling Teylingereind, in buurt- en leerlingbemiddeling, bij de reclassering en in de training 'ouder en kind', die wordt aangeboden aan ouders van jongeren die een taakstraf opgelegd krijgen. Tot slot volgt in fichevorm basisinformatie (doel, doelgroep en omschrijving) over het merendeel van de projecten die tijdens de conferentie gepresenteerd werden.

BOUTELLIER, H., KUNNEMAN, H. en LEEST, J. (eds.), De straf voorbij. Morele praktijken rondom het strafrecht, Amsterdam, SWP, 2001, 142p.

Een Nederlands perspectief op bemiddeling in strafrechtelijke context

Het Nederlandse tijdschrift Justitiële Verkenningen besteedt in het derde nummer van jaargang 2001 vijf artikelen aan het thema van bemiddeling in strafrechtelijke context.

A.C. Spapens biedt een kort overzicht van vormen van bemiddeling die in Nederland voor, tijdens en na het strafproces worden toegepast. Met uitzondering van schaderegeling gaat het om praktijken die het stadium van project nog niet voorbij zijn.

J. Frijns beschrijft vanuit haar ervaring als bemiddelaar in een Haagse bemiddelingspraktijk hoe slachtoffers en daders van zware misdrijven met elkaar in contact worden gebracht. Ze gaat in op de motieven van waaruit daders en slachtoffers deelnemen aan een bemiddeling. En aan de hand van twee casussen laat ze zien hoe verschillend slachtoffers reageren op de confrontatie met de dader.

Dan volgen drie artikelen die ingaan op de plus- en minpunten van de herstelrechtelijke en de strafrechtelijke benaderingen. I. Weijers spitst dit onderzoek toe op *family group conferences*. L. Walgrave en C.P.M. Cleiren maken een meer theoretische vergelijking tussen herstelrecht en strafrecht en komen vaak tot tegengestelde standpunten. Walgrave concludeert dat herstelrecht prioriteit heeft boven de optie van strafrecht, hoewel in veel gevallen de hersteldoelstelling ondergeschikt blijft aan de bekommernis om de openbare veiligheid. Cleiren daarentegen komt tot het besluit dat *mediation* een legitieme zelfstandige functie kan hebben, maar dan wel naast en als aanvulling op het strafgeding.

Justitiële verkenningen, jaargang 27, nr. 3, 2001.

Verbondenheid' als antwoord op 'de-link- wentie' ?

Preventie op een nieuw spoor

Anouk Depuydt
Johan Deklerck
Gie Deboutte

DIROO-CAHIERS NR. 6

Reeds vanaf de basisschool worden leerkrachten en directie geconfronteerd met allerlei vormen van *respectloos gedrag*: pesterijen, vandalisme, ruw taalgebruik, gebrek aan zelfrespect, normoverschrijdend gedrag enzovoort.

De onderwijswereld voelt zich in toenemende mate aangesproken om dergelijke vormen van probleemgedrag te helpen voorkomen. Ook ouders en andere opvoeders worden uitgedaagd een afdoend antwoord op deze problematiek te zoeken. De jongste jaren worden tal van preventieprojecten ontwikkeld die op die globale bekommernis inspelen. In bijna alle gevallen gaat het om projecten die een specifiek probleem proberen te voorkomen: pesten, vandalisme, drugmisbruik, verkeersongevallen, geweld op school.

Dit cahier verkent het spoor van de *fundamentele preventie*. Hierbij wordt verder gekeken dan het symptomatische probleemgedrag. Om te komen tot een grondiger aanpak met een duurzaam en breedsporig effect, wordt het probleemgedrag in een ruimere context geplaatst. De groei naar respectvol gedrag vraagt om krachtige wortels in een gezonde bodem. Daarom is het belangrijk te investeren in de kwaliteit van het schoolklimaat, de schoolcultuur en –(infra)structuur, de schoolomgeving en de ruimere samenleving. Hierbij wordt gewerkt aan *verbondenheid* als antwoord op 'de-link-wentie' (*het ontbreken van een band*). Dit unieke preventiemodel werd in 1997 genomineerd voor de 'European Crime Prevention Award'. Sindsdien is het concept

'verbondenheid' internationaal de inspirator voor vele initiatieven op het brede terrein van opvoeding in het gezin of leefgroep en basis- en middelbaar onderwijs.

Het betekent daarnaast een theoretisch kader voor *schoolbemiddeling*, een nieuwe ontwikkeling in conflictantering, waarbij het herstellen van banden centraal staat.

Naast nieuwe perspectieven op preventie, biedt dit boek ook een uitstekende basis voor ervaringsgerichte waardenopvoeding. 'Verbondenheid' vormt de derde pijler voor het *ervaringsgericht onderwijs*.

ANOUK DEPUYDT en JOHAN DEKLERCK bouwden het onderzoeksproject 'Criminaliteit & Wereldbeeld' aan de afdeling *Criminologie*, K.U.Leuven uit.

Het preventieproject 'Verbondenheid' vormt de praktijkvertaling van hun ethische, contextuele en ecologische kijk op de criminologie in het algemeen en de preventie in het bijzonder.

GIE DEBOUTTE is leerkracht in het secundair onderwijs, en auteur van de boeken 'Pesten. Gedaan ermee' ('95) en 'Geweld. Genoeg' ('97). Hij is coördinator van het praktijkproject 'Verbondenheid als fundamentele preventie' in het basisonderwijs en voortrekker van het pilootproject in het secundair onderwijs.

Nieuw : Tijdschrift voor Herstelrecht

In maart 2001 verscheen het eerste nummer van de eerste jaargang van het Tijdschrift voor Herstelrecht. Het is een Nederlands tijdschrift dat vier maal per jaar verschijnt en waarop de vzw Suggnomè zich abonneerde.

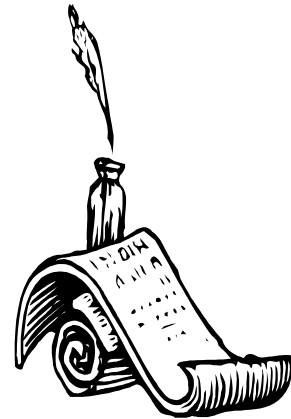
Het Tijdschrift voor Herstelrecht wil de spreekbuis zijn van het Nederlands Forum voor Herstelrecht, dat op 16 januari 2001 werd opgericht en waarbij een aantal mensen vanuit verschillende werkgebieden (onderwijs, jeugdzorg, slachtofferhulp en strafwetenschap) het plan heeft opgevat om een plaats te bieden aan het bespreken en beschrijven van herstelrecht. Anders dan Suggnomè is het Nederlands Fo-

rum dus geen zelfstandige organisatie maar een ad hoc-vergadering, samengesteld uit leden van verschillende disciplines. Het Tijdschrift is de weerklink voor en van dat Forum waarbij de discussie wordt gezocht, zonder een uiting te willen zijn van geloof en vertrouwen alleen.

Elke uitgave van het tijdschrift zal een aantal artikelen bevatten, waarvan er tenminste één is gewijd aan praktische, methodische of casuïstieke kwesties. Daarnaast bevat het rubrieken om actuele ontwikkelingen bij te houden: belangrijke publicaties, evenementen en nieuwsberichten, korte projectbeschrijving.

De kernredactie is samengesteld uit:

- Dr. John Blad, Faculteit der Rechtsgeleerdheid, Erasmus Universiteit Rotterdam
- Mr. Annemieke Wolthuis, Defence for Children
- Drs. Anke van Beckhoven, Slachtofferhulp Nederland
- Johan Kunst, Politie te Tilburg
- Drs. Judith Leest, Ministerie van Justitie
- Drs. Marion van der Leer, HALT Nederland
- Prof. Lode Walgrave, Universiteit Leuven
- Rob van Pagée, Echt-Recht
- Jan van Lieshout, journalist

*Het redactieadres is:
Tijdschrift voor Herstelrecht
Componistenlaan 79-81
2215 SP Voorhout*

Frederik BULLENS
Coördinator Suggnomè

Suggesties en reacties zijn steeds welkom op het secretariaat van Suggnomè, Bondgenotenlaan 150 te 3000 Leuven.

“SAMENSPRAAK”

1 oktober 2001

Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap
Markiesgebouw, zaal 100
Markiesstraat 1
1000 Brussel

*Thema: Selectie van gerechtelijke dossiers die in aanmerking komen voor herstelbemiddeling:
theorie en praktijk.*

Programma

- 12.30 u Welkom en broodjeslunch.
13.15 u Inleiding door Katrien Wouters, parketjuriste te Leuven.
13.45 u Discussie met inbreng van de deelnemers
16.30 Einde

Inschrijven kan via bijgevoegde inschrijvingsstrook, te bezorgen aan het secretariaat van Suggnomè vóór 15 september 2001.
Bijkomende inlichtingen kunnen jullie verkrijgen bij Noëlla Verreth op het secretariaat van Suggnomè.

INSCHRIJVINGSSTROOK

SAMENSPRAAK 1 oktober 2001

Hiermee bevestig ik dat ik,

.....

.....(naam)

aanwezig zal zijn op 1 oktober 2001.

Handtekening